

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2019

YEARBOOK

2019

ГОДИНА 10
БРОЈ 13

VOLUME X
NO 13

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2019
YEARBOOK
2019

ГОДИНА 10
БР. 13

VOLUME X
NO 13

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

вонр. проф. Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Виолета Димова
вонр. проф. Драгана Кузмановска
проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска
проф. д-р Светлана Јакимовска
доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Редакциски одбор

проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нецати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Цанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамарик – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Бекановиќ – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија
проф. д-р Светлана Јакимовска, доц. д-р Марија Кукубајска, проф. д-р Луси
Караниколова-Чочоровска, доц. д-р Ева Ѓорѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,
проф. д-р Јованка Денкова, доц. д-р Даринка Маролова, доц. д-р Весна Коцева, виш
лектор м-р Снежана Кирова, лектор м-р Наталија Поп-Зариева, лектор м-р Надица
Негриевска, лектор м-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска
(македонски јазик)

лектор м-р Биљана Петковска, лектор м-р Крсте Илиев, лектор м-р Драган Донов
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. фах 201, 2000 Штип Р. Македонија

**YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Violeta Dimova, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD — University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD — University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kkona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neoflt Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxembourg, Luxembourg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Ass. Prof. Marija Kukubajska, PhD, Prof. Lusi

Karanikolova-Cocorovska, PhD, Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut

Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD, Ass. Prof. Darinka Marolova, PhD,

Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD, lecturer Snezana Kirova, MA, lecturer Natalija Pop-Zarieva,

MA, lecturer Nadica Negrievska, MA, lecturer Marija Krsteva, MA

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Petkovska, lecturer Krste Iliev, lecturer Dragan Donev

(English language)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Address of editorial office

Goce Delcev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201 2000 Stip, Republic of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

- Даринка Маролова**
НАЧИНИ НА МАНИФЕСТИРАЊЕ НА СИНТАКСИЧКАТА
ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК
Darinka Marolova
MANIFESTATIONS OF THE SYNTACTIC AMBIGUITY
IN GERMAN LANGUAGE 9
- Марија Соколова**
ОСНОВНИ НИВОА ВО АСОЦИЈАТИВНАТА ГРАМАТИКА
Marija Sokolova
BASIC LEVELS IN ASSOCIATED GRAMMAR 19
- Драган Донеv, Крсте Илиев, Наталија ПопЗариева,**
Марија Крстева, Кристина Костова
КУЛТУРОЛОШКИ ИМПЛИКАЦИИ ВО
МЕЃУНАРОДНАТА ДЕЛОВНА КОМУНИКАЦИЈА НА АНГЛИСКИ
Dragan Donev, Krste Iliev, Natalija PopZarieva, Marija Krsteva, Kristina Kostova
CULTURAL IMPLICATIONS IN INTERNATIONAL
BUSINESS COMMUNICATION 27
- Билјана Ивановска, Марија Кусевска, Нина Даскаловска**
МЕЃУКУЛТУРНИТЕ ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА И
ПРАГМАТИКАТА НА МЕЃУЈАЗИКОТ – НИВНО ПОВРЗУВАЊЕ СО ПРАКТИКАТА
Biljana Ivanovska, Marija Kusevska, Nina Daskalovska
CROSS-CULTURAL AND INTERLANGUAGE PRAGMATICS
RESEARCH AND ITS PRACTICAL IMPLICATIONS 33
- Марија Леонтиќ, Деспина Минова**
СТРАТЕГИИ ЗА ОДБИВАЊЕ НА СТУДЕНТИТЕ ОД ГРУПАТА ЗА
ТУРСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“
Marija Leontik, Despina Minova
REFUSAL STRATEGIES OF STUDENTS OF TURKISH LANGUAGE
AND LITERATURE AT THE “GOCE DELCEV” UNIVERSITY 39

Книжевност

- Кристина Костова, Наталија Поп Зариева, Драган Донеv,**
Крсте Илиев, Марија Крстева
АНДРОЦЕНТРИЧНИОТ ГЛАС ВО ДРАМАТА НА ЏОН ОЗБОРН
ОБСРНИ СЕ ВО ГНЕВ
Kristina Kostova, Natalija PopZarieva, Dragan Donev,
Krste Iliev, Marija Krsteva
THE ANDROCENTRIC VOICE OF JOHN OSBORNE'S
PLAY LOOK BACK IN ANGER 53

Наташа Сараfoва

САТИРИЧНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ И ДУАЛИЗМОТ ВО РАСКАЗОТ
„СФИНГАТА БЕЗ ТАЈНА“ ОД ОСКАР ВАЈЛД

Natasa Sarafova

THE SATIRICAL ELEMENTS AND THE DUALISM IN THE
SHORT STORY “THE SPHINX WITHOUT A SECRET“ BY OSCAR WILDE 59

----- *Преведување*

Даринка Маролова, Марина Христовска

СТРУЧНО ПРЕВДУВАЊЕ И ОСНОВНИ ПРИЗНАЦИ НА СТРУЧНИОТ ЈАЗИК

Darinka Marolova, Marina Hristovska

SPECIALIZED TRANSLATION AND BASIC MARKS OF THE
SPECIALIZED LANGUAGE 71

----- *Методика*

Јована Караникиќ, Ева Ѓорѓиевска

КОМПЕТЕНЦИИ И МЕТОДИ ПРИ ЕВАЛУАЦИЈА И ОЦЕНУВАЊЕ
ВО НАСТАВАТА ПО ИТАЛИЈАНСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ
НА СТРАНСКИ СТУДЕНТИ

Jovana Karanikikj, Eva Gjorgjievaska

COMPETENCES AND METHODS OF EVALUATION IN ITALIAN
LANGUAGE AND LITERATURE COURSES FOR FOREIGN STUDENTS 81

Марија Леонтиќ, Махмут Челик, Барије Ибраимова, Даниела Василева,

Ибраим Мамудов, Нела Попова, Нецла Ибраимова

ЕВАЛУАЦИЈА НА РАБОТИЛНИЦАТА ЗА ТВОРЕЊЕ АФОРИЗМИ ЗА
ЖЕНАТА НА УНИВЕРЗИТЕТОТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“

Marija Leontik, Mahmut Celik, Barije Ibraimova, Daniela Vasileva,

Ibraim Mamudov, Nela Popova, Nedzla Ibraimova

EVALUATION OF THE WORKSHOP “CREATING APHORISMS ABOUT
WOMEN” AT THE “GOCE DELCEV” UNIVERSITY 97

ОСНОВНИ НИВОА ВО АСОЦИЈАТИВНАТА ГРАМАТИКА

Марија Соколова¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
marija280280@yahoo.com

Апстракт: Асоцијативните речници се солидна база за најразлични истражувања. Врз основа на материјалот од асоцијативниот речник може да се состави нов тип граматика – асоцијативна граматика. Основен закон на кој се базира асоцијативната граматика е аналогијата. Една од нејзините цели е да објасни како граматичкиот систем функционира во главата на просечен говорител. Таа треба да го открие начинот на кој говорителите ги чуваат и користат податоците за зборовите. Преку неа може да се опише граматичкиот модел.

Во овој труд ќе ги анализираме нивоата во асоцијативната граматика: семантичко-синтаксичко, когнитивно и прагматичко ниво.

Клучни зборови: *асоцијативен речник, асоцијативна граматика, нивоа, аналогија, асоцијативно-вербална мрежа, асоцијации.*

BASIC LEVELS IN ASSOCIATED GRAMMAR

Marija Sokolova¹

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
marija280280@yahoo.com

Abstract: Associative dictionaries are a solid base for a variety of research. Based on the material from the associative dictionary, a new type of grammar can be compiled - associative grammar. The basic law on which associative grammar is based is the analogy. One of its goals is to explain how the grammatical system functions in the head of an average speaker. It should reveal the way in which speakers use and store data for words. Through it the grammatical model can be described.

In this paper we will analyze the levels in associated grammar: semantic-syntactic, cognitive and pragmatic level.

Key words: *associative vocabulary, associated grammar, levels, analogy, associative-verbal network, associates.*

Вовед

Асоцијативните речници се солидна база за најразлични истражувања. Тие се незаменливи кај некои истражувања во семантиката, синтаксата, книжевноста, социологијата, маркетингот, психопатологијата, во некои културолошки истражувања итн. Според Ј. Н. Караулов (1993), врз основа на материјалот од асоцијативниот речник може да се состави нов тип граматика – асоцијативна граматика. Основен закон на кој се базира асоцијативната граматика е аналогијата. Една од нејзините цели е да објасни како граматичкиот систем функционира во главата на просечен говорител. Според традиционалниот модел, зборовите во свеста се претставени во вид на испреплетена мрежа, чиишто јазли се токму зборовите кои меѓусебно се исповрзани со различни врски.

Сепак, постоењето на двата јазични система: традиционалниот јазичен систем и асоцијативната граматика се неопходност и тие се неделиви еден од друг, како што лексиката и граматиката се неделиви. Во основата на асоцијативната граматика е граматиката (глаголски вид, глаголски облик, глаголско време итн.). Таа секогаш е поврзана и се однесува на зборовите (стимулусот и реакцијата) и заедно со нив гради шаблони, обрасци, кои понатаму (по принцип на аналогија) може да се применат и на слични или исти стимулуси.

Во меморијата на луѓето зборовите се сместени во АВМ (Асоцијативно-вербална мрежа). Кој збор ќе биде употребен, се одредува по принцип на аналогија, односно се бираат зборови чии морфемски облици се идентични или поставени на ист дел од мрежата. Асоцијативната граматика има за цел да го открие начинот на кој говорителите ги чуваат и користат податоците за зборовите. Преку неа може да се опише граматичкиот модел. По принципот на аналогија се објаснуваат односите меѓу различните јазли (зборови) во АВМ. Таа овозможува што побрзо да се дојде до потребната информација која е сместена некаде длабоко во свеста, штедејќи притоа место во меморијата на говорителот. Преку аналогијата говорителите почесто прибегнуваат кон минимално ефикасна комуникација, односно одвивање на комуникација со употреба на што помал број зборовни единици по принципот кратко и јасно.

Основни елементи и нивоа во асоцијативната граматика

Основен елемент во асоцијативната граматика е парот стимулус – реакција. Понекогаш тој пар може да биде синтагма. Затоа Ј. Н. Караулов (1993: 210, 1999: 38) за парот стимулус – реакција предлага назив „*модел на два збора*“. Но, во асоцијативните речници често можат да се сретнат примери каде парот стимулус – реакција е составен од три, па и повеќе зборови. Поради ова, сè почесто се користи зборот синтаксема. За асоцијативната граматика карактеристични се три различни нивоа:

- Семантичко-синтаксичко ниво (граматичко ниво);
- Когнитивно ниво (јазична слика на светот);
- Прагматичко ниво (однос меѓу поединецот и светот).

Во семантичко-синтаксичкото ниво влегуваат парови стимулус – реакција, кои без никакви измени прават модел на два збора. Во оваа група влегуваат и оние парови стимулус – реакција на кои им е доволна минимална трансформација за да бидат правилна граматичка единица. Нив ги нарекуваме потенцијални синтагми. Затоа и ова ниво уште се нарекува граматичко ниво. Во когнитивното ниво би ги сместиле парот стимулус – реакција во кои се гледа врската меѓу јазикот и светот кој нè опкружува. Затоа ова ниво често се нарекува јазична слика на светот. Во прагматичко ниво влегуваат оние парови стимулус – реакција со кои се искажува одреден став во однос на нештата. Тоа е индивидуално гледиште за работите што се околу нас. Ова ниво го покажува заемниот однос меѓу поединецот и светот.

За асоцијативната граматика особено е интересно дали во асоцијативното поле можеме да најдеме граматички модел како правилно формиран исказ, по можност тоа да е модел на два збора. Од особена важност е и застапеноста на овој модел. Понекогаш се потребни минимални трансформации за да добиеме некаков правилно формиран исказ¹. Нè интересира колку често се јавуваат и какви се тие

¹ Таквиот пар стимулус - реакција го нарекуваме потенцијални реченици.

трансформации. Уште сакаме да откриеме кои карактеристики на стимулусот предизвикуваат да се избере токму таа, а не друга реакција. Од АРМЈ – Асоцијативниот речник на македонскиот јазик² за анализа ги одбравме зборовите:

- Именки: *здравје* (еднина), *избори* (множина)
- Придавка: *бел*
- Глагол: *се смее*

Асоцијативната граматика за стимулусот *здравје*

Семантичко-синтаксичко (граматичко) ниво:

▪ **Модел на два збора без измени (може да се промени редоследот на стимулусот и реакцијата):** добро 22; лошо, непроценливо 3; (важно) нарушено, да имаш, малку, секогаш 2; бесплатно, бесценето, долго, е прво, емоционално, загрошено, има, катастрофално, крeвко, ментално, на вас, нарушено, одлично, општо, пред сè, само, убаво, физичко, човечко, чувај го 1.

(56 од 501 реакција)

▪ **Потенцијални реченици 1 (со додавање на помошниот глагол *е*):** среќа 64; живот 56; богатство 15; благосостојба 14; убавина 11; радост, спорт 6; најважно 5; долг живот, дрен, исполнетост, најбитно, пари 4, благодет, благослов, најважното нешто, спокој 3; виталност, здрав живот, љубов, успех 2; битно, важно, вежбање, вечност, внимание, вредно, вредносна бенефицираност, вредност, дел, добар живот, добивка, драгоценост, дух, имунитет, круцијалност, леснотија, ливада, младост, најпосакуваното нешто, негување, немање болки, неопходно, одгледување, одговорност, основа за живеење, приоритет, сила, слобода, состојба, стабилност, трчање, хигиена, 1.

(249 од 501)

▪ **Потенцијални реченици 2 (со додавање на предлогот *за*):** храна 10; витамини, овошје 9; здрава исхрана 6; лекови 5; апчиња, исхрана, лек 4; јаболко, сè 3; аптека, желба, лекарства, медицина, насмевка, основа, природа 2; безгрижен, внимателен, вода, добра храна, енергија, животна цел, задоволство, здрав човек, здрава храна, зеленчук, иднина, мајка, мир, можности, одмор, организам, позитивна мисла, правилна исхрана, се молам, страв, чај, чистота 1.

(93 од 501)

▪ **Влијание на коренот на зборот:** здрав 3; нездравје 2; здравство, кога имаш здравје, имаш сè, на здравје 1.

(8 од 501)

² АРМЈ – Асоцијативен речник на македонскиот јазик е дел од докторската дисертација на Марија Соколова. Тој е резултат на тест на слободни и дискретни асоцијации. Во него за секој од 50. зададени зборови стимулуси се собрани 500 асоцијации од 500 испитаници, студенти од различни делови на Републиката. За некои стимулуси студентите даваа и повеќе од една асоцијација.

Когнитивно ниво:

болест 36; болница 21; доктор 8; лекар 4; тело 3; болен 2; амбуланта, алергија, бело, биологија, главоболка, грип, змија, крв, рана, срце, термометар, црвени образи 1.

(86 од 501)

Прагматичко ниво:

Радово 4; и убавина 2; д-р Офболи, млекара, сирење 1.

(9 од 501)

Неутврдено потекло на асоцијациите: /

Стимулусот *здравје* е во еднина и привлекува најмногу реакции во еднина. Од вкупно 501 асоцијација, 385 се именки, или 76,8 % од вкупниот број асоцијации. Бидејќи стимулусот е именка во еднина, логично е во асоцијативното поле да доминираат именките во еднина. Тие се дури 91,1 % од сите именки во асоцијативното поле. Од 351 именка во еднина, 118 се конкретни, а 233 се апстрактни именки. Ова само потврдува дека кога стимулусот е апстрактна именка, како реакции повлекува повеќе апстрактни од конкретни именки. Реакциите како именки во множина се многу малку (34) и тие главно се конкретни именки: овошје 9, лекови 5, апчиња, пари 4, лекарства 2. Се забележува само една апстрактна именка, можности. Во асоцијативното поле многу ретки се реакциите кои се и во еднина и во множина. Такви се единствено: лек, лекови. Дел од именките во асоцијативното поле, што се во еднина, заедно со стимулусот можеме да ги разгледуваме и на когнитивно ниво. Такви се: болест, болница, лекар, доктор, виталност, медицина, змија, рана, срце, термометар и др.

Асоцијативната граматика за стимулусот *избори*

Семантичко-синтаксичко (граматичко) ниво:

▪ **Модел на два збора без измени (единствено да може да се промени редоследот на стимулусот и реакцијата):** парламентарни 30; претседателски 17; политички 15; демократски 9; наместени 7; партиски 5; нефер, предвремени 4; крадење, нерегуларни, фер 3; корумпирани, локални, местени, недемократски, нелегални, предизборни, чести 2; вонредни, досадни, животни, за љубов, лажирање, лесни, лични, лоши, независни, непосредни, неправедни, никакви, оф!, привремени, сопствени, фалсификувани, чесни, no comment, □ 1.

(133 од 516 реакции)

▪ **Потенцијални реченици 1 (со додавање на помошниот глагол *се*):** политика 60; демократија 20; глупости 4; можност, право 3; борба, глупост 2; благодет за студентите, борба за кеш, војување за нешто, губење време, досада, крадење часови, натпревар, нови можности, опции, опција, патеки, перење мозок, пиење без пари, постигнување, право на глас, промена, пропаганди, процес, размислување, селектирање на послабиот, фарса, 500 ден. мито за гласање 1.

(116 од 516)

Потенцијални реченици 2 (со додавање на предлогот *на*): гласање 22; измами 11; митинг 8; глас, корупција, местенки 6; лаги 5; лага, местење 4; измама, манипулација 3; досадно, кампањи, катастрофа, кражба, мамење, пекол, победа, права, слобода 2; гласачи, грешки, заслепеност, извори, изгуби, излезеност, илузија, инает, интрига, иронија, искажување, истрајност, јуриш, кавги, кажуваш нешто, крадење гласови, крадци, криминал, круг, кутија, лажење, лажни ветувања, ливчиња, манипулации, манипулирање, мито, многу лажење, многу се љубезни, наговорување,

напнатост, народ, немир, неправда, нервози, нерегуларност, нереди, нечесност, овци, превари, предмет, примитивност, притисок, протести, резултат, решителност, скандал, успеа, фалсификат, шанса, 2 години 1.

(146 од 516)

▪ **Потенцијални синтагми 3 (со додавање на предлогот *за*):** претседател 20; Влада, парламент 11; партија 10; партии 6; власт 4; градоначалник 3; гласови, граѓани, луѓе, политичари, Премиер, реклами 2; анкети, гласачки кутии, владетел, држава, кандидати, Македонија, одлука, одлуки, опозиција, пари, политичар, претседатели, реклами (досадни), решение, сè, студенти 1.

(93 од 516)

▪ **Реакција иста со стимулусот (само во еднина):** избор 2.

(2 од 516)

Когнитивно ниво:

Идиоми: ВМРО 9; СДСМ/ВМРО 4; СДСМ 2; ВМРО-ДУИ, добра професија, животни избори, лист, листа, маркер, недела, преброди, секоја година, фалсификација, црвена боја 1.

(26 од 516)

Прагматичко ниво: /

Неутврдено потекло на асоцијациите: /

Со граматичко ниво (семантичко-синтаксичко) можат да се објаснат дури 490 парови стимулус – реакција. Стимулусот *избори* е именка во множина. Поставивме задача да провериме дали кога стимулусот е во множина, реакциите се исто во множина. Реакциите кои се модел на два збора, односно кои настануваат без никакви измени, обично се во множина. Се забележуваат реакции во еднина, иако стимулусот е именка во множина. Такви се дури 53 различни реакции: политика, претседател, партија, глас, маркер, натпревар, недела, градоначалник, кражба, слобода и др. Од вкупно 181 различна реакција на стимулусот избори, 53 реакции се во еднина, или 29,2 %. Во асоцијативното поле, од вкупно 516 реакции, 191 реакција се во еднина, што е 37 % од вкупниот број на реакции. Од сите реакции, 320 се именки или 62 % од асоцијативното поле. Од нив најголем број, 253 се именки во еднина, или 79 % од сите именки, а 67 се именки во множина. Значи, иако стимулусот е именка во множина, како асоцијации повлекува именки во еднина. Од именките во еднина, подеднакво се застапени апстрактните (127) и конкретните (126) именки.

Интересно е дека се забележуваат реакции кои се и во еднина и во множина. Такви се: партија, партии; лага, лаги; одлука, одлуки; глас, гласови; манипулација, манипулации... Карактеристично е што сите именки кои се во еднина, повторно би биле во еднина, дури и кога би го промениле бројот на стимулусот во множина. На пример: избор – *претседател, опција, партија, одлука, промена*. Од именките што се во еднина, повеќето можеме да ги разгледуваме на когнитивно ниво.

Асоцијативната граматика за стимулусот *бел*

Семантичко-синтаксичко (граматичко) ниво:

▪ **Модел на два збора без измени:** снег 88; леб, фустан 36; коњ 28; сид 17; сос 14; лист, чисто 13; вел 9; невестински фустан 6; чаршав 5; автомобил, гулаб, камен, цвет 4; мерцедес, телефон 3; лебед, облак, појас, снешко, точок 2; авион, галеб, заб,

зајак, капут, лак, мотор, нежно, цемпер, цигер, шал, 1.

(308 од 552 реакции)

▪ **Потенцијални синтагми (со промена на родот на стимулусот):** боја 34; светло, раса 5; светлина, хартија 3; венчаница, невеста, свадба 2; брашно, вар, Европа, кожа, кокиче, коса, млеко, небо, Русинка, слобода, сол, сонце, табла 1.

(69 од 552)

▪ **Потенцијални реченици 1 (со додавање на зборчето како):** чистина 5; кокаин, невиност 2; снежен, памук 1.

(11 од 552)

▪ **Потенцијални реченици 2 (со додавање на зборчето значи):** чист 12; позитивно 2; безбоен, весел, добро, мир, нежност, рај, спокоен, среќа, старост, убави мисли, убаво 1.

(25 од 552)

▪ **Влијание на коренот на зборот:** белутрак 1.

(1 од 552)

Когнитивно ниво:

Идиоми: ден, човек 11; мантил, свет 5; невино, мир 2; глушец, знаме, пораз, сончева заштита, тишина, Циган, црнец, чистота, nigger 1.

(45 од 552)

Прагматичко ниво:

Прецедентни текстови: црн 84; мачор 3; јорган, невестински вел, нос, црвен 1.

(91 од 552)

Неутврдено потекло на асоцијациите: грашок, опис 1.

(2 од 552)

И овде гледаме дека во најголем број реакции со стимулусот формираат модел на два збора и тоа вкупно 308 од 552 реакции, или 55,8 % од вкупното асоцијативно поле. Не се забележани реакции во друг број од бројот на стимулусот, односно сите реакции се во еднина, како и стимулусот. Во асоцијативното поле на *бел* се забележуваат 122 придавки и 421 именка, сите во еднина. Не се најдени реакции во множина. Од придавките, 99 се во женски род, а 19 се во среден род. Како што спомнавме претходно, придавките најчесто го земаат родот на именките, но основниот облик (машки род) се смета како претставник за другите два рода (женски и среден). Па имаме: *црвен* – страст, крв, ружа и *црвен* – јаболко, знаме, руменило.

Асоцијативната граматика за стимулусот *се смее*

Семантичко-синтаксичко (граматичко) ниво:

▪ **Модел на два збора без измени:** дете, среќен 13; радосен 11; весел 9; среќен е, гласно 6; убаво 5; се кикоти 4; бебе, весело, човек 3; будала, задоволен, интересно, мајка, многу, на глас, од срце, позитивен, слатко 2; бебето, без причина, безгрижно дете, брат, грдо, до солзи, другарка, за да не плаче, забележително, забрането, заразно, збунето, како луд, како ненормален, клоновот, кој? малку, момчето, намуртен, наспан, непрестано, неубаво, од душа, оптимист, позитивен човек, позитивно, пријатен, секогаш, секоја минута, силен, со солзи, среќен човек, среќно, шегаџија, 1.

(128 од 520 реакции)

▪ **Потенцијални реченици 1 (со додавање на предлогот од):** радост 91; среќа 89; исполнетост 6; позитивност 5; задоволство 4; ведрина, искреност, оптимизам, расположение 2; безгрижност, иронија, пијанство, сарказам, убавина, уживање, хармонија 1.

(210 од 520)

- **Потенцијални реченици 2 (со додавање на сврзникот *на* или интерпункцискиот знак запирка (,)):** плаче 62; се радува 26; тагува, ужива 3; не плаче, не се смее, убаво му е 2; будала е, глуми □, грее душа, добро му е, има хумор, ме прави среќна, нема контрола, пее, расположен, се шегува, тажи, ќе го згрее 1.

(112 од 520)

- **Потенцијални реченици 3 (со додавање на предлогот *на*):** комедија, лага, лице, слобода, тага 1.

(5 од 520)

- **Потенцијални реченици 4 (со додавање на предлогот *без*):** причина, радување, чувство 1.

(3 од 520)

- **Потенцијални синтагми (со промена на граматичката категорија лице на стимулусот):** јас 1.

(1 од 520)

- **Влијание на коренот на зборот:** смеа, смешко 2; смешка 1.

(5 од 520)

Когнитивно ниво:

заби 13; насмевка 12; виц 9; шега 5; продолжување на живот 3; глагол, образи, Сашко Коцев 2; бели заби, веселба, дејствие, емоција, светлина, ја крие тажноста, образ, усни 1.

(56 од 520)

Прагматичко ниво - прецедентни текстови: /

Неутврдено потекло на асоцијациите: /

Преку ова истражување сакаме да провериме дали категориите род и време влијаат врз изборот на реакцијата. Стимулусот *се смее* со 129 реакции од вкупно 520 формира модел на два збора. Иако стимулусот дава асоцијации кои можат да бидат во сите три рода, забележливо е дека во асоцијативното поле има 68 реакции во машки род, 236 реакции од женски род и 31 реакција во среден род. Иако глаголот *се смее* е во еднина, во асоцијативното поле можат да се забележат реакции кои се во множина. Такви се: *заби* (13), *образи* (2), *бели заби* (1), *усни* (1).

Заклучок

Во секојдневниот говор луѓето користат стабилни граматички модели (шаблони), чие активирање е предизвикано од стимулусот. Затоа стимулусот и реакцијата во АВМ се наоѓаат прилично блиску една до друга. Најголем број од асоцијациите во асоцијативните полиња во АРМЈ со стимулусот градат модел на два збора, кои се правилно формирани граматички единици. Тие веднаш можат да се вградат во реченици. По нив следуваат реакции на кои им е потребна дополнителна трансформација, па заедно со стимулусот да функционираат како посебна единица. Иако постои разлика помеѓу различните нивоа во асоцијативната граматика, не треба да бидеме премногу строги во поделбата на реакциите на нивоа. Тоа значи дека некои реакции може да припаѓаат истовремено на две, па дури и на три нивоа. Во однос на застапеноста на реакциите во когнитивното ниво, можеме само да се согласиме со тврдењето на Караулов дека фразеологизмите во АВМ се присутни во траги и можат (и мора) да се реконструираат. Во траги (минимално) се застапени и прецедентните текстови.

Користена литература

- [1] Караулов, Ю. Н. (1993). *Асоциативная грамматика русского языка*. Москва.
- [2] Караулов, Ю. Н. (1999). *Активная грамматика и ассоциативно-вербальная сеть*. Москва.
- [3] Драгићевић, Р. (2010). *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност.
- [4] Соколова, М. (2017). *Паронимите и асоцијативите во македонскиот современ јазик*. (Докторска дисертација). Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.

